

บทบาทและหน้าที่ของดนตรีในเทศกาลอะชะกุสะคันนง

นภดล กิพย์รัตน์*

บทคัดย่อ

ในเทศกาลต่างๆ ของประเทศญี่ปุ่นนั้นมักจะมีดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้องเสมอ ซึ่งนอกเหนือจากการเข้าไปเพื่อเพิ่มสีสันในฐานะที่ดนตรีเป็นศิลปะที่สำคัญในการสร้างบรรยากาศในเทศกาลต่างๆ แล้ว ดนตรียังมีบทบาทและหน้าที่อื่นๆ ต่อชุมชนและสังคมที่ปรากฏเทศกาลต่างๆ นั้นอีกด้วย การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบถึงลักษณะทางดนตรีในเทศกาลอะชะกุสะคันนง ตลอดจนเพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของดนตรีที่มีต่อเทศกาลและชุมชนอะชะกุสะนี้ โดยใช้กระบวนการทางมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology) ทั้งการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การเก็บข้อมูลภาคสนาม และการสัมภาษณ์ข้อมูลบุคคลเพิ่มเติม

จากการศึกษาพบว่า ในเทศกาลอะชะกุสะคันนงมีดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้องเช่นเดียวกับเทศกาลขบวนแห่และรถลากในพื้นที่อื่นๆ ทั้งบทเพลงและดนตรีบรรเลงประกอบ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบด้วยกลอง (ไทโกะ) ขนาดต่างๆ ขลุ่ย (ทะเคะบุเอะ) และ ฆ้อง (อะตะริคะเนะ) อีกทั้งมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมนาฏศิลป์ที่มีการร่ายรำและเต้นรำในรูปแบบต่างๆ ผู้ที่บรรเลงมีทั้งชายและหญิง ทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ การบรรเลงมีทั้งบรรเลงดนตรีล้วนๆ ขับร้องล้วนๆ หรือผสมผสานกัน บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของดนตรีในเทศกาลอะชะกุสะคันนงที่สำคัญคือ นอกจาก

สร้างสีสันและเพิ่มความสนุกสนานเร้าใจแล้ว ยังแฝงไว้ซึ่งการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนนั้นๆ ด้วยการที่ต้องใช้ความสามัคคีในการฝึกซ้อมดนตรีร่วมกัน ทั้งยังช่วยสืบสานวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ด้วย ที่สำคัญการที่ชุมชนอะชะกุสะมีเทศกาลนี้เป็นประจำทุกปี ยังมีส่วนช่วยให้ผู้คนในชุมชนที่ไปทำงานต่างถิ่นได้กลับมาบ้านเกิดเพื่อพบปะพูดคุย และทำให้เยาวชนที่ไปอาศัยอยู่ต่างถิ่นได้กลับมารู้จักกัน อันเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งกับชุมชนโดยมีดนตรีเป็นเครื่องมือ

วัฒนธรรมดนตรีในเทศกาลอะชะกุสะ นับว่ามีบทบาทมากกว่าความบันเทิงและการสร้างสีสันให้เทศกาล แต่ยังมีส่วนช่วยสร้างความเข้มแข็งและสืบสานวัฒนธรรมดนตรีของญี่ปุ่นให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องอีกด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าแม้ประเทศญี่ปุ่นจะมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีค่อนข้างมาก แต่ในสังคมญี่ปุ่นเองก็ไม่ละเลยที่จะให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ประจำชาติที่สำคัญต่างๆ โดยมีการผสมผสานหลายส่วนทั้งประเพณีและศิลปะต่างๆ ดังเช่นวัฒนธรรมทางดนตรีที่ปรากฏในเทศกาลอะชะกุสะคันนงนี้

คำสำคัญ

บทบาทและหน้าที่, ดนตรี, เทศกาล, อะชะกุสะ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ที่อยู่: สาขาวิชาศิลปะการแสดง (กลุ่มวิชาโขนตบระบำ) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 18 ถนนเจริญประดิษฐ์ อำเภอเมือง ปัตตานี 94000, อีเมล: noppadol.t@psu.ac.th

Role and Function of Music in Asakusa Kannon Festival

Noppadol Tippayarat*

Abstract

In any Japanese festival, music is always involved. This is not only because music provides the attendees with a lot of joy and fun in the festival itself, but the music also plays important roles and duties in the community as well. The objective of this study was to investigate the characteristics of Asakusa music, as well as to study the roles and function of this kind of music in the community. Various methods were employed, including ethnomusicology, study of the pertinent literature, field data gathering, and interviewing people in the community.

The Asakusa Kannon Festival has music components just as in other regions, both in terms of lyrics and music. The musical instruments are comprised of Taiko (Drums of various sizes), Takebue (Flutes) and Atari-Kane (Gong). Other than music, Asakusa also has various types of dance which can be performed by males, females, children, older people, and so on. Other than providing joy and fun, another object of the Asakusa Kannon Festival is to create team building among the people in

the community via performing as well as practicing this type of music. Moreover, the Asakusa Kannon Festival also provides an opportunity for the older generation to pass on the national tradition and culture to the younger generation. In addition, the Asakusa Kannon Festival helps to bring back those that work far away from the community to the community by joining the festival. This is perhaps the most important strength that the Asakusa Kannon Festival gives to the community.

The tradition and culture of the Asakusa Kannon Festival are far more important than just being an entertaining event; it also builds strength for the community and passes on the tradition from one generation to another. Even though Japan today has far more advancements in technology compared to many countries in the world, it has never ignored the importance of the tradition and culture of their own national identity in various types of arts and performances, as can be seen with the Asakusa Kannon Festival.

* Associate Prof. Dr., Faculty of Fine and Applied Arts, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Address: 181 Moo 6, Tambon Rusamilae, Muang, Pattani 94000, e-mail: noppadol.t@psu.ac.th

Role and function, Music, Festival, Asakusa

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

“อะชะกุสะ (Asakusa, 浅草)” นับเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของโตเกียวมาเป็นระยะเวลานาน โดยปรากฏหลักฐานของสถานที่แห่งนี้มาตั้งแต่สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น อะชะกุสะถือได้ว่าเป็นศูนย์รวมของสถานเริงรมย์ยามค่ำคืนที่โดดเด่นที่สุดในโตเกียว และอาจกล่าวได้นับเป็นย่านสถานเริงรมย์เพียงย่านเดียวในโตเกียวที่ผู้คนรู้จักกันมากที่สุดในขณะนั้นก็ว่าได้ (พวงนิล คำปิงสุ, (แปล). 2549, น. 167) อย่างไรก็ตามในอีกมุมหนึ่งของอะชะกุสะที่ผู้คนทั่วไปรู้จักกันดีอีกแห่งหนึ่งก็คือ การเป็นพื้นที่ตั้งของสถานที่สำคัญทางศาสนาและความเชื่อ เพราะเป็นที่ตั้งของ “วัดเซ็นโซจิ (หรือวัดอะชะกุสะ)” ซึ่งเป็นวัดที่มีความศักดิ์สิทธิ์และอยู่คู่โตเกียวมานานเช่นกัน และวัดแห่งนี้ได้ทำให้อะชะกุสะมีบทบาทในฐานะการเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของญี่ปุ่นในเวลาต่อมา ทั้งนี้เนื่องจากวัดเซ็นโซจิหรือวัดอะชะกุสะเป็นที่ประดิษฐานของ “องค์พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิม” ที่ค้นพบในแม่น้ำ “ซูมิดะ” ซึ่งเป็นแม่น้ำที่อยู่ใกล้กับย่านอะชะกุสะ และแม่น้ำนี้ยังเป็นแม่น้ำที่มีความสำคัญในการคมนาคมของโตเกียวเรื่อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้อะชะกุสะกลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนทั้งในและนอกชุมชนโดยรอบที่เลื่อมใสศรัทธาและเดินทางมาสักการะบูชาองค์พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมดังกล่าว และความศรัทธานี้ค่อยๆ ขยายวงกว้างออกไป จากเหตุผลดังกล่าวอะชะกุสะจึงค่อยๆ พัฒนาเปลี่ยนแปลงตนเองจากศูนย์กลางแห่งสถานบันเทิงยามค่ำคืนมาเป็นเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางสังคม ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมจวบจนถึงปัจจุบัน (พวงนิล คำปิงสุ, (แปล). 2549, น. 168)

ดังนั้นเพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพและความศรัทธาต่อองค์พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมที่ถูกค้นพบโดย 2 พี่น้องชาวประมงและคบหาดีผู้นำชุมชนอีก 1 คนที่ได้ให้การสนับสนุนการก่อสร้างสถานที่ประดิษฐานองค์พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิม ชาวอะชะกุสะจึงได้มีการจัดงานเทศกาลเพื่อระลึกถึง 2 พี่น้องชาวประมงผู้พบองค์โพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิม และคบหาดีผู้นำชุมชนที่ได้ให้การสนับสนุนในการสร้างวัดอะชะกุสะในการประดิษฐานองค์โพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมดังกล่าว โดยได้มีการจัดเทศกาลขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งเรียกเทศกาลดังกล่าวนี้ว่า “เทศกาลอะชะกุสะคันนง (หรือเทศกาล 3 ศาลเจ้า)” โดยเทศกาลดังกล่าวนี้นอกจากจะจัดขึ้นเพื่อเป็นการระลึกถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 3 คนดังกล่าวแล้ว เทศกาลนี้ยังมีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนต่างๆ ในอะชะกุสะอีกทางหนึ่ง เนื่องจากทุกชุมชนในย่านอะชะกุสะจะมีกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันหลากหลายกิจกรรม ทั้งการนำขบวนแห่และรถลากเข้ามาร่วมในเทศกาล ที่สำคัญญาติพี่น้องที่ไปอาศัยหรือไปทำงานหรือเรียนหนังสือในต่างถิ่นก็จะเดินทางกลับมาร่วมงานที่อะชะกุสะอย่างพร้อมเพรียงกัน เพื่อร่วมกิจกรรมและเตรียมการในการเข้าร่วมเทศกาลดังกล่าวอีกด้วย

สิ่งหนึ่งที่ถือได้ว่า มีความสำคัญในเทศกาลอะชะกุสะคันนง คือ การนำดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งนอกจากดนตรีจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่มีส่วนในการช่วยสร้างสีสันและบรรยากาศในเทศกาลอะชะกุสะคันนงแล้ว ดนตรียังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์และโครงสร้างทางสังคมของญี่ปุ่นโดยผ่านภาพสะท้อนในชุมชนอะชะกุสะที่น่าสนใจอีกหลายประการ ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จะทำให้เห็นถึงลักษณะทางดนตรี ตลอดจน

บทบาทและหน้าที่ของดนตรีที่มีต่อสังคมที่อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่มุมต่างๆต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของอะชะกุสะและการเกิดเทศกาลอะชะกุสะคันนง

2.2 เพื่อศึกษาลักษณะ บทบาท และหน้าที่ของดนตรีในเทศกาลอะชะกุสะคันนง

3. วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาดนตรีและบริบทที่เกี่ยวข้องแบบข้ามวัฒนธรรม ดังนั้นจึงเริ่มการศึกษาด้วยการศึกษาข้อมูลขั้นต้น (Primary Data) จากการทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) ที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากเอกสาร หนังสือ ตำรา และข้อมูลสารสนเทศจากระบบเครือข่ายออนไลน์ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่ศึกษาและบริบททางด้านดนตรีญี่ปุ่น จากนั้นจึงลงพื้นที่ภาคสนามในสถานที่จริง (Fieldwork Observation) ในงานเทศกาลอะชะกุสะคันนงในย่านอะชะกุสะ ประเทศญี่ปุ่น ในเดือนพฤษภาคมปี พ.ศ. 2556 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลทั้งหมดมาเรียบเรียงจนได้ข้อมูลที่ต้องการ (Secondary Data) ให้เป็นหมวดหมู่ตามแนวทางที่วางไว้ตามวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุป วิเคราะห์ตามแนวคิดที่ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา และอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ต่อไป

4. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้

การศึกษาค้นคว้านี้มีแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย

4.1 แนวคิดทางมานุษยวิทยาการดนตรี

(Ethnomusicology) เป็นแนวคิดในการศึกษาดนตรีข้ามวัฒนธรรมหรือดนตรีที่แตกต่างจากเขตวัฒนธรรมดนตรีของผู้ศึกษา โดยการศึกษาจะลงพื้นที่จริง โดยเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลความเชื่อมโยงในบริบททางด้านดนตรีที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมในแง่มุมต่างๆ โดยเฉพาะบทบาทและหน้าที่ของดนตรีในเทศกาลอะชะกุสะคันนงนี้ ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ลงเก็บข้อมูลทางด้านดนตรีและบริบทที่เกี่ยวข้องในอะชะกุสะ โดยเฉพาะที่บริเวณวัดเซ็นโซจิ รวมถึงได้บันทึกข้อมูลภาพและเสียงเพื่อลดข้อจำกัดด้านระยะเวลาและนำมาศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมที่ประเทศไทย อย่างไรก็ตามแม้การศึกษาค้นคว้านี้ไม่สามารถเข้าไปศึกษาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Studies) ได้ เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการของประเพณีและวัฒนธรรมของพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาก็ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะส่วนของของผู้ร่วมในปรากฏการณ์ดังกล่าว

4.2 แนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Functional Approach) เป็นหลักคิดที่ใช้ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของสิ่งที่มีอิทธิพลหรือความสำคัญต่อชุมชนหรือปรากฏการณ์ทางสังคมหรือความสำคัญของชุมชนที่มีต่อสิ่งเหล่านั้น เพื่อสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกันและกันที่จะก่อให้เกิดการเห็นโครงสร้างทางสังคมที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างกัน และนำไปทำให้สังคม ปรากฏการณ์ หรือ อัตลักษณ์นั้นสามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งในที่นี้คือการศึกษาด้านบทบาทและหน้าที่ของดนตรีที่มีต่อเทศกาลอะชะกุสะคันนง เพื่อให้เห็นว่าดนตรีมีความสำคัญ มีบทบาทและหน้าที่ และมีส่วนทำให้เทศกาลอะชะกุสะคันนงนี้ดำรงอยู่ได้อย่างไรบ้าง

4.3 แนวคิดทฤษฎีเชิงประวัติศาสตร์ย้อนรอย (Historical Approach) เป็นหลักคิดในการ

ศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อค้นหาสาเหตุและบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา ทั้งในลักษณะของการพัฒนาและการเปรียบเทียบข้อมูล โดยในงานชิ้นนี้นำมาใช้ในการศึกษาประวัติความเป็นมาของพื้นที่ที่ศึกษาคือย่านอะซะกุสะ รวมถึงประวัติความเป็นมาของเทศกาลอะซะกุสะคันนง เพื่อเป็นพื้นฐานการเชื่อมโยงเข้าสู่การศึกษาถึงบทบาทและหน้าที่ของดนตรีในเทศกาลอะซะกุสะคันนงและบริบทที่เกี่ยวข้องต่อไป และทั้งนี้เพื่อเป็นการการเชื่อมโยงข้อมูลและค้นคว้าหาหลักฐานเพิ่มเติมในการเก็บข้อมูลร่วมด้วยอีกส่วนหนึ่งอีกด้วย

5. ผลการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้นำเสนอผลการศึกษาแยกออกเป็น 5 ส่วน ทั้งนี้เพื่อการทำความเข้าใจอย่างเป็นลำดับขั้น อันจะนำไปสู่การศึกษาหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าได้ต่อไป ซึ่งประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของอะซะกุสะ ประวัติความเป็นมาของเทศกาลอะซะกุสะคันนง ดนตรีที่ปรากฏในเทศกาลอะซะกุสะคันนง บทเพลงที่ใช้บรรเลง และ บทบาทและหน้าที่ของดนตรีในเทศกาลอะซะกุสะคันนง ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 ประวัติความเป็นมาของอะซะกุสะ

“อะซะกุสะ (Asakusa, 浅草)” เป็นพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่สำคัญของโตเกียว ที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานมาตั้งแต่สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (พวงนิล คำปิงสุ, (แปล). 2549, น. 167) และในปัจจุบัน อะซะกุสะนับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปของนักท่องเที่ยวทั้งชาวญี่ปุ่นและชาวต่างประเทศ ในฐานะที่อะซะกุสะเป็น

ที่ตั้งของสถานที่สำคัญทางศาสนาและความเชื่อ คือ “วัดเซ็นโซจิ” หรือที่รู้จักกันว่า “วัดอะซะกุสะ” นั้นเอง

ปัจจุบันแม้อะซะกุสะจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม แต่ในความเป็นจริงแล้ว ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาอะซะกุสะเคยเป็นย่านที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวกลางคืนที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่สมัยกลางทศวรรษที่ 18 (พวงนิล คำปิงสุ, (แปล). 2549, น. 167) ซึ่งขณะนั้นอะซะกุสะถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางและเป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมและศูนย์กลางความบันเทิงหลายอย่างด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านการละคร อาหารการกิน วรรณคดี และแหล่งท่องเที่ยวยามราตรี ก่อนที่จะปรับเปลี่ยนตัวเองไปตามสภาพทางบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคแต่ละสมัย จนพัฒนาปรับตัวมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ในความเป็นจริง แม้การเริ่มต้นเป็นศูนย์กลางความบันเทิงของอะซะกุสะจะเด่นชัดในช่วงกลางทศวรรษที่ 18 ที่ผ่านมา แต่หากย้อนไปในอดีตก่อนหน้านั้นตั้งแต่ประมาณช่วงทศวรรษที่ 16 แล้ว อะซะกุสะยังเป็นพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางของการอพยพของผู้คนจากต่างถิ่น และผู้คนเหล่านั้นต่างได้เข้ามาพักอาศัยและทำให้อะซะกุสะเริ่มเป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงในแง่ของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวกลางคืนของผู้ชายในช่วงเวลาดังกล่าว แล้วจึงได้ค่อยๆ เปลี่ยนมาเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมการแสดงแขนงหนึ่งที่เรียกว่า “ละครคาบูกิ” ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมการแสดงที่เกี่ยวข้องกับดนตรี การร่ายรำ และศิลปะต่างๆ ของญี่ปุ่นที่ยังคงได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบัน (พวงนิล คำปิงสุ, (แปล). 2549, น. 167) พร้อมๆ กับการปรับเปลี่ยน

สถานภาพเชิงพื้นที่เป็นศูนย์กลางของคลังอาหารที่สำคัญของเมืองเอโดะ (ชื่อเรียกของโตเกียวในสมัยนั้น) อีกด้วย เพราะอะซะกุสะตั้งอยู่ติดกับ “แม่น้ำซูมิดะ” ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นเส้นทางคมนาคมหลักที่สำคัญของชุมชนเมืองเอโดะในสมัยนั้น ทำให้เกิดความเหมาะสมต่อการเป็นสถานีค้าขายสินค้าและ

สถานที่จัดการในการแลกเปลี่ยนสินค้าต่างๆ รวมถึงยังเป็นที่ตั้งของคลังข้าวของโชกุนในสมัยนั้น และนี่อาจเป็นเหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้อะซะกุสะเริ่มมีการขยายตัวเมืองออกไปยังบริเวณใกล้เคียงโดยรอบ ทั้งย่านคันดะ นิอุมะบะชิ และอุเอะโนะ

ภาพที่ 1 สภาพบรรยากาศในบริเวณวัดเซ็นโซจิในช่วงเทศกาลอะซะกุสะคันนง
(โดย ผู้เขียน)

สำหรับ “วัดเซ็นโซจิ” หรือ “วัดอะซะกุสะ” ได้ปรากฏตำนานที่เป็นเรื่องเล่าต่อกันมาว่า สถานที่แห่งนี้เกิดจากการที่ 2 พี่น้องชายพื้นถิ่นที่เป็นชาวประมง คือ “Hinokuma Hamanari” และ “Hinokuma Takenari” ซึ่งเป็นผู้คนที่อาศัยอยู่ในย่านอะซะกุสะได้ออกไปหาปลาในแม่น้ำซูมิดะตามปกติเช่นทุกวัน จนวันหนึ่งได้ทอดแหไปได้รูปปั้นเล็กๆชิ้นหนึ่งชิ้นมาจากแม่น้ำซูมิดะ เมื่อนำขึ้นมาดูปรากฏว่าสิ่งที่ทอดแหได้ในครั้งนั้นคือ “องค์พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิม” เมื่อกลับมายังหมู่บ้านในย่านอะซะกุสะจึงได้นำมามอบให้กับคหบดีซึ่งเป็นหัวหน้าชุมชน คือ “Hajino Takatomo”

จากนั้นด้วยความศรัทธาของหัวหน้าชุมชนและผู้คนในชุมชน จึงได้มีการสร้างวัดขึ้นมาเพื่อเป็นที่ประดิษฐานองค์พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมที่ 2 พี่น้องชาวประมงได้พบจากแม่น้ำซูมิดะดังกล่าว ในราวคริสต์ศักราช 628 และหลังจากนั้นยังมีปรากฏการณ์ที่เป็นตำนานเล่าเพิ่มเติมว่า หลังจากทีพบองค์พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมได้ไม่นาน ก็ปรากฏมีมังกรสีทองเลื้อยลงมาจากสวรรค์ที่บริเวณประดิษฐานองค์พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมดังกล่าว ด้วย เมื่อความทราบออกไปนอกชุมชน จึงเป็นที่เลื่องลือเล่าขานและทำให้มีโชกุนและชามูโรจากสถานที่ต่างๆ เดินทางมาเคารพสักการบูชาองค์

พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมองค์นี้อย่างไม่ขาดสายเรื่อยมา (พวงนิล คำปิงสุ, (แปล). 2549, น. 168) ตลอดจนผู้คนทั่วไปที่ทราบข่าวจากทั่วทุกสารทิศจากเกาะฮอนชูซึ่งเป็นที่ตั้งของอะซะกุสะและเกาะใกล้เคียง ก็ต่างเดินทางมาสักการะอย่างไม่ขาดสายตั้งแต่บัดนั้นอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อย่านอะซะกุสะมีการขยายตัวมากขึ้น พื้นที่ทางริมแม่น้ำซุมิดะที่เคยเป็นที่ตั้งของย่านสถานีการค้าและคลังสินค้าต่างๆ จึงได้เริ่มปรับเปลี่ยนเป็นสถานที่ตั้งของบ้านพักอาศัยของผู้คนที่มีการขยายตัวออกมาจากพื้นที่เดิม ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่เคยเป็นที่ย่านขนส่งสินค้ามาเป็นย่านที่พักอาศัย และระหว่างปีคริสต์ศักราช 1970 - 1980 ได้มีการรณรงค์ให้ส่งเสริมให้พื้นที่บริเวณแม่น้ำซุมิดะกลับมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกครั้ง จึงมีการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ริมแม่น้ำใหม่ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกครั้งตามไปด้วย โดยเฉพาะในช่วงที่มีดอกซากุระเบ่งบานจะมีความสวยงามมาก การปรับเปลี่ยนดังกล่าวจึงทำให้ย่านอะซะกุสะมีความโดดเด่นในเชิงการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติควบคู่ไปกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีกครั้ง (พวงนิล คำปิงสุ, (แปล). 2549, น. 168) และสถานที่แห่งนี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญของประเทศญี่ปุ่นทำให้มีรวมถึงนักท่องเที่ยวต่างชาติจากทั่วโลกเดินทางมาสักการะบูชาหรือเข้าท่องเที่ยวอีกเป็นจำนวนมากในแต่ละปี

5.2 ประวัติความเป็นมาของเทศกาลอะซะกุสะคันนง

เทศกาลอะซะกุสะคันนง เกิดจากความต้องการของผู้คนในย่านอะซะกุสะตั้งแต่ในอดีตที่มีความประสงค์จะแสดงความศรัทธาต่อองค์

โพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมที่ค้นพบ และต้องการแสดงความขอบคุณและรำลึกถึงบุญคุณของ 2 พี่น้องชาวประมงที่ค้นพบองค์พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิม และผู้นำชุมชนที่เคยให้การสนับสนุนการสร้างสถานที่ประดิษฐานขององค์พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมที่ 2 พี่น้องชาวประมงดังกล่าวได้ค้นพบ จนทำให้สถานที่สักการะบูชาดังกล่าวกลายมาเป็นสถานที่สำคัญในปัจจุบัน คือ “วัดเซ็นโซจิ” โดยผู้คนทั้งชุมชนถือว่าการที่อะซะกุสะสามารถผ่านยุคสมัยและความเปลี่ยนแปลงต่างๆ มาได้ด้วยดีตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันนั้น ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจและสังคม สภาวะสงคราม การเปลี่ยนแปลงจากการเมืองและจากปัจจัยอื่นๆ ก็ตามเพราะการค้นพบองค์โพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมนี้ และทำให้อะซะกุสะกลายเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง กลายมาเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญใจกลางเมืองหลวงจวบจนปัจจุบัน ผู้คนในอะซะกุสะจึงได้จัดงานเทศกาลอะซะกุสะคันนงขึ้นเป็นประจำทุกปีเพื่อเป็นการรำลึกถึงเรื่องราวและความศรัทธาดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน

เทศกาลอะซะกุสะคันนงประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ มากมาย แต่จุดที่น่าสนใจและเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญคือขบวนแห่และรถลากของอะซะกุสะ โดยเฉพาะขบวนหามเกี้ยว (神輿, Mikoshi) ซึ่งเป็นพาหนะของเทพประจำศาลเจ้าที่อันเชิญมาประทับเพื่อเดินทางไปยังที่ต่างๆ ตามหมู่บ้านหรือเขตพื้นที่รอบๆ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์นั้นๆ (ฮัตโตริ ยูกิโอะ, อชิเดะ ฮิโรมิ และ ยามาโมโตะ เซอิจิโร่, (2554), น. 140) และขบวนแห่และรถลากในเทศกาลอะซะกุสะคันนงนี้ถือได้ว่าเป็นความยิ่งใหญ่ที่สุดติดอันดับ 1 ใน 3 ของประเทศญี่ปุ่นด้วย

ภาพที่ 2 ขบวนแห่เกี้ยวในเทศกาลอะซะกุสะคันนงที่ห้ามโดยผู้หญิง
(โดย ผู้เขียน)

เทศกาลอะซะกุสะคันนงจะจัดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคมของทุกปี ภายในงานจะมีการเฉลิมฉลองและกิจกรรมต่างๆ มากมายที่จัดขึ้นทั่วทั้งบริเวณวัดเซ็นโซจิและในละแวกของชุมชนต่างๆ ทั่วทั้งเขตอะซะกุสะ รวมทั้งยังมีการประดับประดาบ้านเรือนและทำความสะอาดให้ดูแลสวยงาม รวมถึงการเดินทางกลับมายังบ้านเกิดของลูกหลานที่

เดินทางไปทำงานหรือเรียนหนังสือที่ต่างถิ่น ที่จะร่วมกลับมาทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ทั้งยังมีจุดประสงค์ที่สำคัญในการกลับมาเพื่อสักการบูชาองค์โพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่ประดิษฐาน ณ บริเวณวัดเซ็นโซจิและในละแวกของชุมชนต่างๆ ที่ตั้งอยู่โดยรอบวัดเซ็นโซจิ

ภาพที่ 3 ขบวนแห่เกี้ยวของอะซะกุสะคันนงที่ห้ามโดยเด็กๆ ในชุมชน
(โดย ผู้เขียน)

5.3 ดนตรีที่ปรากฏในเทศกาลอะซะกุสะคันนง

ดนตรีที่ปรากฏในเทศกาลอะซะกุสะคันนง นั้น จะมีลักษณะเป็นวงดนตรีเล็กๆ ที่นั่งบรรเลงอยู่รวมกันในรถที่สามารถเคลื่อนย้ายด้วยการลาก และการเข็นจากแรงคนไปตามเส้นทางของขบวนแห่ในเทศกาลอะซะกุสะคันนง รถดังกล่าวสร้างด้วยไม้ มีหลังคาเพื่อกันแดดกันฝนให้กับนักดนตรี และมีล้อเลื่อนเพื่อช่วยให้สะดวกต่อการเคลื่อนขบวนรอบๆ รถนักดนตรีมีการประดับประดาด้วยโคมไฟสีแดงโดยอาจมีการใช้โคมไฟสีอื่นมาผสมผสานบ้าง รวมถึงยังมีการตกแต่งด้วยวัสดุอื่นๆ เพื่อเพิ่มความสวยงามอีกมากมาย เช่น ไม้ไผ่ ดอกไม้ และยังใช้ผ้าที่เป็นสีเข้มพันโดยรอบของรถนักดนตรีไว้เพื่อความสวยงามอีกส่วนหนึ่งด้วย

ภายในรถนักดนตรีจะประกอบด้วยนักดนตรีจำนวน 9 คนนั่งบรรเลงอยู่ด้านใน โดยแบ่งที่นั่งของนักดนตรีในรถออกเป็น 3 แถว แถวละ 3 คน โดยแถวแรกจะเป็นที่นั่งของผู้บรรเลงกลองไทโกะขนาดต่างๆ ส่วนแถวที่ 2 เป็นที่นั่งของนักดนตรีชุดที่ 2 ที่บรรเลงกลองไทโกะขนาดต่างๆ เช่นกัน แต่จะเป็นนักดนตรีสำรองที่จะคอยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการบรรเลงกลองกับนักดนตรีในแถวแรก ส่วนแถวที่ 3 จะเป็นที่นั่งของผู้บรรเลง “ตะเคะบุอะะ” จำนวน 1 คน และ “อะตะริคะเนะ” จำนวน 1 คน และอีก 1 คนหนึ่งจะเป็นนักดนตรีที่จะช่วยบรรเลงตะเคะบุอะะที่จะคอยสลับเปลี่ยนการบรรเลงกับนักดนตรีที่เป่าขลุ่ยตะเคะบุอะะอีกคนที่อยู่ข้างกัน โดยทั้งนี้จะเห็นว่าการใช้เครื่องดนตรีในเทศกาลขบวนแห่และรถลากของอะซะกุสะคันนง เครื่องดนตรีที่ใช้จะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

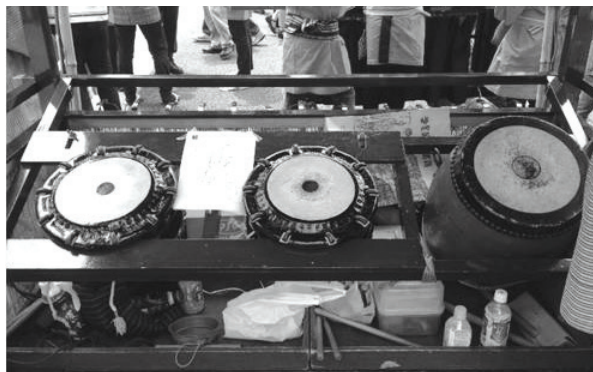

ภาพที่ 4 รถนักดนตรีในขบวนแห่ในเทศกาลอะซะกุสะคันนง
(โดย ผู้เขียน)

1) เครื่องดนตรีประเภทบรรเลงทำนอง จะมีเครื่องดนตรีบรรเลงเพียงชิ้นเดียว นั่นคือ ขลุ่ย ทะเคบูเอะ (竹笛, Takebue) ซึ่งจะเป็นเครื่องดนตรีที่ทำจากไม้ไผ่ มีรูสำหรับเปิดปิดเสียง 6-7 รู และเป็นเครื่องดนตรีเพียงชิ้นเดียวในวงที่จะทำหน้าที่หลักในการบรรเลงทำนองเพลงของขบวนแห่และรถลาก สำหรับเครื่องดนตรีชนิดนี้ออกเหนือจากจะปรากฏในวงดนตรีในเทศกาลอะซะกุสะคันนงแล้ว ยังปรากฏในการบรรเลงดนตรีของ “เทศกาลคันดะบะยะชิ (神田囃子, Kandabayashi)” ในเขตคันดะของกรุงโตเกียวอีกด้วย (William P. Malm, 1959, p. 58) แต่ทั้งนี้การบรรเลงขลุ่ยทะเคบูเอะโดยส่วนใหญ่จะบรรเลงเป็นบทเพลงสั้นๆ ซ้ำไปซ้ำมา ทั้งเพลงพื้นเมืองและเพลงประจำชาติที่ผู้คนทั่วไปรู้จักกันดี เช่น เพลงซากุระ หรือ อะคะทองโบ นอกจากนี้ในระยะหลังมีการนำเพลงสมัยใหม่ เช่น เพลงประกอบการ์ตูนหรือเพลงสมัยนิยมเข้ามาบรรเลงบ้างก็มีปรากฏ เช่น เพลงประกอบการ์ตูนเรื่องโปเกมอน เป็นต้น

2) เครื่องดนตรีประเภทบรรเลงให้จังหวะ นับเป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญมากและอาจกล่าวได้ว่าในการทำหน้าที่บรรเลงจะมีบทบาทมากกว่าเครื่องดนตรีประเภทบรรเลงทำนองอีกด้วย ซึ่งประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทกลอง 2

ลักษณะ กล่าวคือ มีทั้งที่เป็นกลองไทโกะ (太鼓, Taiko) จำนวน 2 ใบ ซึ่งกลองชนิดนี้ใช้หนังกวางซึ่งเป็นหน้ากลองแล้วใช้ห่วงเจาะรอบๆ หน้ากลองแล้วึงด้วยสายป่านเพื่อควบคุมความตึงหย่อนอีกครั้ง (William P. Malm, 1959, p. 57) และ กลองโคะไดโกะ (小太鼓, Kodaiko) จำนวน 1 ใบ ซึ่งแม้จะเป็นกลองที่มีลักษณะซึ่งด้วยหนังทั้ง 2 ด้าน แต่เวลาบรรเลงในขบวนเทศกาลจะบรรเลงเพียงด้านเดียวด้วยการวางกลองตามรูปภาพประกอบที่ 5 ซึ่งหากจะเปรียบเทียบบทบาทและหน้าที่ของกลองทั้ง 2 ชนิดนี้ กลองไทโกะจะบรรเลงเป็นจังหวะที่ละเอียดและถี่กว่า ส่วนกลองไทโกะขนาดเล็กที่มีเพียง 1 ใบนั้น จะบรรเลงเป็นทำนองที่ห่างกว่าโดยเน้นคล้ายๆ กับบรรเลงทำนองของเสียงตกในแต่ละห้องเพลงเป็นหลัก ซึ่งกลองทั้ง 2 ประเภทนี้จัดเป็นเครื่องดนตรีหลักที่พบได้ในวงดนตรีพื้นเมืองหรือตามเทศกาลตามชุมชนต่างๆ ของญี่ปุ่นที่มีดนตรีบรรเลงได้โดยทั่วไป (Stanley Sadie, 1980, p. 543) นอกจากนี้กลองชนิดต่างๆ จะใช้เป็นเครื่องดนตรีหลักในเทศกาลพื้นบ้านต่างๆ แล้ว ยังเป็นเครื่องดนตรีหลักที่มีความสำคัญยิ่งที่ปรากฏในดนตรีราชสำนักอย่างดนตรีกังาคู (雅楽, Gagaku) ด้วยเช่นกัน (Gagaku Music Society of Tenri University, 2006, pp. 2-3)

ภาพที่ 5 ตำแหน่งการจัดวางกลองชนิดต่างๆ ในรณกัณฑ์ดนตรีในเทศกาลอะซะกุสะคันนง (โดย ผู้เขียน)

และนอกจากนี้ยังมีเครื่องดนตรีที่บรรเลงประกอบจังหวะที่เป็นเครื่องโลหะทองเหลือง (金, Kin) อีก 1 ชิ้น ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มักพบได้ตามเทศกาลดนตรีพื้นบ้านทั่วไปในประเทศญี่ปุ่น โดยใช้วิธีการบรรเลงด้วยการตี ทั้งการตีลงในแผ่นโลหะกลมๆ โดยตรงและการเคาะในสันด้านในของขอบของเครื่องดนตรีชนิดนี้ นั่นคือเครื่องดนตรีที่เรียกว่า

“อะตะริคะเนะ (当り鉦, Atarikane)” โดยใช้ไม้ตีที่เป็นไม้เนื้อแข็ง โดยส่วนที่เคาะกับตัวเครื่องดนตรีจะทำจากกระดูก เครื่องดนตรีชนิดนี้จัดอยู่ในตระกูลเครื่องโลหะที่ได้รับอิทธิพลมาจากเครื่องดนตรีโบราณประเภทระฆังของญี่ปุ่นที่รับอิทธิพลมาจากจีนผ่านเกาหลีอีกทอดหนึ่ง (William P. Malm, 1959, p. 84)

ภาพที่ 6 การบรรเลงอะตะริคะเนะและการบรรเลงซลุ่ย
(โดย ผู้เขียน)

สำหรับท่าทางในการบรรเลงเครื่องดนตรีในเทศกาลอะซะกุสะคันนง ไม่ว่าจะเป็นเครื่องดนตรีชนิดใดก็ตามแต่ ผู้บรรเลงจะทำหน้าที่ด้วยความสำรวมและบรรเลงด้วยความตั้งใจ ส่วนผู้บรรเลงดนตรีสำรองหากอยู่ในช่วงที่ตนเองหยุดพักการบรรเลงแต่ยังมีนักดนตรีคนอื่นทำหน้าที่บรรเลงอยู่นั้น ก็จะนั่งบนรถด้วยความเรียบร้อยและสำรวม ซึ่งเป็นมารยาททางด้านดนตรีที่เน้นความสงบนิ่งในการบรรเลงดนตรีประจำชาติญี่ปุ่นเช่นเดียวกับดนตรีทางาคูที่เน้นความสงบ ความสง่างาม และความพร้อมเพรียงเรียบร้อยของนักดนตรีไปพร้อมกันกับความสง่างามของดนตรี (นภดล ทิพย์รัตน์, 2550, น. 30)

5.4 บทเพลงที่ใช้บรรเลง

แม้อิทธิพลทางดนตรีของประเทศจีนและเกาหลีจะส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางดนตรีของญี่ปุ่นมาตั้งแต่อดีตก็ตาม (นภดล ทิพย์รัตน์, 2550, น. 30) ตลอดจนเริ่มมีอิทธิพลดนตรีตะวันตกเข้ามามากขึ้นหลังจากที่ญี่ปุ่นเริ่มเปิดประเทศ ทั้งในเครื่องดนตรี วิธีการบรรเลง ระบบเสียง และบริบทที่เกี่ยวข้องอื่นๆ แต่หากวิเคราะห์ถึงระบบเสียงดนตรีโดยทั่วไปของประเทศญี่ปุ่นแล้วจะพบว่า ดนตรีญี่ปุ่นจะประกอบด้วยเสียงทั้งหมด 12 เสียง ซึ่งแม้มีลักษณะคล้ายกับระบบบันไดเสียงโครมาติกในดนตรีตะวันตก แต่ในประวัติความเป็นมาพบว่าอิทธิพลของเสียงดนตรี 12 เสียงดังกล่าวนี้ไม่ได้เป็นอิทธิพลจาก

ดนตรีตะวันตกแต่อย่างใด แต่กลับเป็นอิทธิพลทาง
ดนตรีที่ญี่ปุ่นเชื่อมโยงรับมาจากจีนตั้งแต่อ่อนสมัย
ทศวรรษที่ 6 (เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, 2544, น. 208)

สำหรับบทเพลงของประเทศญี่ปุ่นดั้งเดิม โดยเฉพาะเพลงพื้นบ้านนั้นจะมีเอกลักษณ์ที่เป็นแบบแผนของตัวเอง ตามปกติเพลงทั่วไปของญี่ปุ่น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบทเพลงที่ใช้บันไดเสียง 12 เสียง ที่มีเสียงหลัก 5 เสียง ยกเว้นดนตรีทางาคูที่จะเป็นดนตรีที่ใช้บันไดเสียงที่มีเสียงหลัก 7 เสียง (เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, 2544, น. 209) แต่ในระยะหลังที่มีอิทธิพลของคนตะวันตกเข้ามาในสังคมญี่ปุ่นมากขึ้นกว่าในอดีต ทำให้เกิดบทเพลงที่มีการใช้บันไดที่มีเสียงเสียงหลัก 7 เสียงมากขึ้นตามไปด้วย และท่วงทำนองส่วนใหญ่ของบทเพลงญี่ปุ่นโดยเฉพาะ

เพลงพื้นเมืองดั้งเดิมก็จะเป็นแบบจังหวะคู่ คือ 2 จังหวะ และ 4 จังหวะเท่านั้น ซึ่งในช่วงสมัย ปญฺธิรูปเมจิ เริ่มมีอิทธิพลของดนตรีตะวันตกเข้ามามี บทบาทในดนตรีญี่ปุ่นมากขึ้น และได้ส่งผลกระทบต่อความ เป็นแปลงในสังคีตลักษณะของดนตรีพื้นบ้านและ ดนตรีประจำชาติของญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก (ไอกาวา ทสึงูโมโตะ และ คณะ, 2549, น. 247) แม้ในระยะ หลังแม้จะมีบทเพลงของญี่ปุ่นที่ได้รับอิทธิพลดนตรี จากตะวันตกบ้าง แต่บทเพลงส่วนใหญ่ที่นำมา บรรเลงในเทศกาลต่างๆ ของญี่ปุ่น รวมถึงเทศกาล อะซะกุสะคันนงนี้ก็จะยังคงเป็นเพลงดั้งเดิมของ ญี่ปุ่นเป็นหลัก แม้บางครั้งจะมีการบรรเลงเพลง สมัยนิยมของญี่ปุ่นบ้างก็ตาม แต่ก็เป็นการเล่นที่คละเคล้ากันไป

ภาพที่ 7 เพลง Tokyo Ono

ที่มา: http://www.mu-tech.co.jp/FirstSongWeb/print_score2.asp

สำหรับบทเพลงหนึ่งที่มีมักจะพบโดยทั่วไป
ในเทศกาลต่างๆ ที่เป็นของพื้นเมืองและตามชุมชน
ต่างๆ โดยเฉพาะในเขตคันโต (ภูมิภาคตะวันออก
ของญี่ปุ่น) ก็คือเพลง Tokyo Ondo ซึ่งไม่ว่าจะเป็น
เทศกาลรำวงญี่ปุ่น (盆踊り, Bonodori) หรือใน

เทศกาลขบวนแห่และรถลากต่างๆ ก็จะมีเพลงเหล่านี้เข้าไปปรากฏเสมอ วิธีการบรรเลงจะบรรเลงเข้าไปมาสลับสับเปลี่ยนกับการหยุดพักหรือการบรรเลงเพลงอื่นๆ ซึ่งเมื่อผู้เป่าขลุ่ยทะเลาะเบาะแว้งคนแรกหยุดพัก ผู้เป่าขลุ่ยทะเลาะเบาะแว้งคนที่ 2 ก็จะมาบรรเลง

สลับสับเปลี่ยนต่อไป โดยบทบาทและหน้าที่ของบทเพลงลักษณะนี้ นอกจากจะเป็นบทเพลงที่ร้องเล่นกันตามความศรัทธาและความเชื่อทางศาสนาของผู้คนที่ศรัทธาในศาสนาชินโตหรือศาสนาพุทธแล้ว เพลงนี้ยังมีจุดประสงค์หลักในการทำหน้าที่เพื่อเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารระหว่างชาวญี่ปุ่นในภูมิภาคปัจจุบันกับวิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติตามความเชื่อของชาวญี่ปุ่นอีกหน้าที่หนึ่งด้วย (ดวงใจ อมาตยกุล, 2533, น. 57)

อย่างไรก็ตามจากการลงพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้และจากประสบการณ์ในการร่วมกิจกรรมในเทศกาลร่วมญี่ปุ่น ทั้งขณะที่ผู้เขียนเคยเป็นนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยชิบะในประเทศญี่ปุ่นเมื่อช่วงปี พ.ศ. 2546 - 2548 และการได้มีส่วนร่วมในเทศกาลร่วมญี่ปุ่นที่จัดขึ้นโดยสมาคมชาวญี่ปุ่นในประเทศไทยเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2557 ที่ผ่านมานั้นพบว่า แม้บทเพลงดังกล่าวจะเป็นบทเพลงที่ประกอบพิธีการต่างๆ ตามประเพณีและความเชื่อของชาวญี่ปุ่น แต่เมื่อมีการบรรเลงประกอบเทศกาลและกิจกรรมต่างๆ แล้ว บทเพลงนี้ก็กลับไม่ได้แสดงอารมณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นพิธีการหรือรูปแบบพิธีกรรมที่เป็นแบบแผนมากนัก ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นบทเพลงที่ทำให้ความสนุกสนานและมีท่วงทำนองเพลงเชิญชวนทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจากผู้คนในภาคส่วนในกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นได้เป็นอย่างดี

5.5 บทบาทและหน้าที่ของดนตรีในเทศกาลอะชะกุสะคันนง

แม้บทบาทและสถานภาพของดนตรีที่มีต่อสังคมโดยทั่วไป จะเริ่มต้นจากการเป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างมนุษย์กับอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ มาแต่ใน

อดีต และค่อยๆ พัฒนาเพิ่มเติมและปรับเปลี่ยนทั้งบทบาท รูปแบบ และสถานภาพมาเป็นดนตรีเพื่อความบันเทิงในปัจจุบันก็ตาม แต่บทบาทส่วนใหญ่ของดนตรีส่วนใหญ่ในสมัยปัจจุบันก็ยังคงเป็นเรื่องของความบันเทิงเป็นหลัก รวมถึงยังมีส่วนสำคัญในการสร้างบรรยากาศให้เกิดความสนุกสนานและความครื้นเครงในส่วนที่ดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้องอีกส่วนหนึ่งด้วย

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้พบว่า เทศกาลการขบวนแห่และรลากลของอะชะกุสะคันนง ดนตรีได้เข้าไปมีบทบาทในเทศกาลดังกล่าวในหลายมิติทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งสามารถวิเคราะห์แยกออกเป็นประเด็นต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับดนตรีโดยตรง และเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมได้ดังต่อไปนี้

1) บทบาทด้านความบันเทิง เป็นบทบาทและหน้าที่ของดนตรีในเทศกาลขบวนแห่และรลากลของอะชะกุสะคันนงเดียวกับบทบาทของดนตรีในเทศกาลลักษณะนี้ในเมืองอื่นๆ ทั่วไป และอาจถือได้ว่าเป็นบทบาทและหน้าที่หลักของดนตรีโดยทั่วไปที่ทุกคนรู้จักกันดีก็ว่าได้ โดยดนตรีจะช่วยสร้างความบันเทิงและสีสันให้เกิดความครื้นเครงสนุกสนาน ด้วยทำนองและจังหวะที่รวมเร็วกระชับ สร้างบรรยากาศที่ดีในงานเทศกาลอะชะกุสะคันนง อีกทั้งยังช่วยสร้างตลอด 2 ข้างทางที่มีขบวนผ่านไปเกิดความครื้นเครงสนุกสนานไม่เงียบเหงาตามไปด้วย

2) บทบาทด้านการสืบสานและอนุรักษ์ ดนตรีประจำชาติของญี่ปุ่นนับเป็นอีกหนึ่งบทบาทที่มีความสำคัญยิ่งของดนตรีที่มีต่อเทศกาลอะชะกุสะคันนง เนื่องจากนักดนตรีที่เข้าร่วมบรรเลงในวงดนตรีแต่ละวงนั้น จะประกอบด้วยเยาวชนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงคนวัยทำงาน ซึ่งแต่ละชุมชนที่เข้าร่วมในงานเทศกาลอะชะกุสะคันนงจะมี

กระบวนการและวิธีถ่ายทอดความรู้ทางด้านดนตรี เพื่อเตรียมการร่วมกิจกรรมในแต่ละปีที่เหมือนกัน อยู่ประการหนึ่ง นั่นคือการฝึกสอนและถ่ายทอดให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ตั้งแต่วัยเด็ก ดนตรีที่ปรากฏในเทศกาลอะซะกะกุสะคันนังดังกล่าว จึงมีส่วนช่วยในการสืบทอดและรักษาวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติของญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดีไปพร้อมกัน เพราะทุกครั้งที่ใกล้จะถึงช่วงเวลาที่จะมีเทศกาลดังกล่าว จะมีการรวมตัวของนักดนตรีในชุมชนและเชิญชวนผู้สนใจ โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานในชุมชนนั้นๆ มาร่วมฝึกหัดเตรียมความพร้อมทางด้านดนตรี เพื่อร่วมกิจกรรมบรรเลงดนตรีในเทศกาลดังกล่าว การเตรียมการด้านการฝึกซ้อมดนตรีเพื่อการบรรเลงในเทศกาลอะซะกะกุสะคันนังนี้ จึงนับเป็นการสืบสานและอนุรักษ์ดนตรีประจำชาติของญี่ปุ่นให้เรียนรู้กันแบบรุ่นต่อรุ่นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

3) บทบาทด้านการสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีของชุมชน บทบาทของดนตรีในด้านนี้ของดนตรีในเทศกาลอะซะกะกุสะคันนัง แม้ว่าจะเป็นบทบาทที่ไม่เกี่ยวข้องกับด้านดนตรีโดยตรง แต่นับว่ามีบทบาทที่สำคัญไม่แพ้ด้านอื่นๆ เนื่องจากเป็นบทบาทที่เป็นการเชื่อมโยงดนตรีเข้ามารับใช้ชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง เพราะสภาพทางสังคมญี่ปุ่นในปัจจุบันส่วนใหญ่แล้วนั้นจะทำให้ผู้คนอยู่ในความตึงเครียดและชาวญี่ปุ่นเองก็มีกรอบในการดำเนินชีวิตที่มักจะไม่ค่อยเปิดรับหรือเชื่อมโยงไม่ตรงกับผู้คนแปลกหน้าหรือต่างกลุ่มกันเท่าไร แต่เมื่อต้องการร่วมกิจกรรมที่เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนานอย่างกิจกรรมในเทศกาลชบวนแห่และรถลากของอะซะกะกุสะ ซึ่งหมายรวมถึงการเตรียมความพร้อมทางด้านดนตรีในเทศกาลดังกล่าวด้วยแล้วนั้น ผู้คนก็ต้องรวมใจเป็นหนึ่งเดียวในการฝึกซ้อมและเตรียมความพร้อมด้านดนตรี จึงทำให้

ผู้คนในชุมชนต่างบ้านต่างเรือนและต่างคนต่างวัยได้มาพบปะและปะทะสังสรรค์ระหว่างกัน ทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความสามัคคี เพื่อจะทำให่วงดนตรี (หรือแม้แต่ชบวนแห่หรือรถลากของชุมชน) ของกลุ่มตนออกสู่สาธารณะชนด้วยความสวยงามและความพร้อมเพรียงกันมากที่สุด

4) บทบาทด้านการสะท้อนภาพลักษณ์และอัตลักษณ์ของความเป็นญี่ปุ่น ซึ่งดนตรีในเทศกาลชบวนแห่และรถลากของอะซะกะกุสะนี้ นอกจากจะเป็นการสะท้อนวัฒนธรรมญี่ปุ่นโดยตรงผ่านดนตรีที่เป็นดนตรีประจำชาติญี่ปุ่น (日本の伝統音楽, Japanese Traditional Music) แล้ว รูปแบบดนตรีในเทศกาลชบวนแห่และรถลากยังแฝงไว้ซึ่งวิธีการคิดแบบญี่ปุ่นหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ ในการบรรเลงดนตรีประกอบในเทศกาลดังกล่าวนี้ อาจต้องมีการบรรเลงต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานเพื่อให้บรรยากาศและสีสันของเทศกาลเป็นไปอย่างครื้นเครง คึกคัก และสนุกสนาน แต่หากใช้นักดนตรีบรรเลงเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นเพียงคนเดียวตลอดเวลา ก็อาจทำให้เกิดความเมื่อยล้าหรือการบรรเลงอาจสะดุดลงได้ ดังนั้นจึงมีการเตรียมความพร้อมโดยมีการสำรองนักดนตรีที่เล่นเครื่องดนตรีชนิดเดียวกันอยู่ในรถดนตรีและคอยทำหน้าที่บรรเลงสลับกันอย่างไม่สะดุด และนักดนตรีทุกคนไม่ว่าจะเป็นตัวจริงหรือผู้ช่วยเล่นสำรองก็จะอยู่ในรถนักดนตรีคันเดียวกันนั้นทั้งหมด (Kishibe Shiego, 1984, p. 87) ซึ่งเป็นการสะท้อนเรื่องของ “กรอบ” ในการดำเนินชีวิตของชาวญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดีที่จะเน้นความมีระเบียบภายใต้กรอบและขอบเขตของตนเอง ดังนั้นบทบาทและหน้าที่ของดนตรีในมุดังกล่าวนี้นี้จึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะฉายภาพและสะท้อนภาพลักษณ์และบุคลิกของสังคมและคนญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี

6. สรุป อภิปราย ข้อเสนอแนะ

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์และพัฒนาการมาเป็นระยะเวลาช้านาน ผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจากปัจจัยต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในประเทศมาเป็นระยะ แต่ด้วยความที่เป็นชนชาติที่มีกระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ประกอบกับญี่ปุ่นยังประเทศที่มีระบบโครงสร้างและการขัดเกลาทางสังคมที่ดี จึงทำให้อัตลักษณ์ความเป็นญี่ปุ่นยังคงดำรงอยู่ได้มาจนถึงปัจจุบัน การศึกษาเรื่องบทบาทและหน้าที่ของดนตรีในเทศกาลอะชะกุสะคันนงจึงเป็นกรณีศึกษาถึงเรื่องดังกล่าวนี้ได้เช่นกัน

ภาพที่ 8 วงดนตรีของเยาวชนในงานเทศกาลอะชะกุสะคันนง (โดย ผู้เขียน)

เทศกาลอะชะกุสะคันนงนั้น ยังเป็นภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นตัวแทนของความเป็นญี่ปุ่นได้อีกมุมมองหนึ่ง เพราะเป็นการแสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชนที่เก่าแก่ที่ได้ผ่านเรื่องราวต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อชุมชนในแง่ต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะการสะท้อนภาพการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมที่ดำรงกันมาอย่างยาวนาน และยังเป็นเทศกาลที่รวมเอาศิลปะและวัฒนธรรมด้านต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ด้วยความร่วมมือร่วมใจอย่างเข้มแข็งของผู้คนและโครงสร้างทางสังคมของที่นี่ รวมถึงยังมีศิลปะทางด้านดนตรีที่ได้เข้ามามีส่วนรับใช้สังคมในเทศกาลอะชะกุสะคันนงที่สามารถสะท้อนปรากฏการณ์ดังกล่าวได้หลายแง่มุมเช่นกัน

การที่มีดนตรีเข้ามารับใช้สังคมในเทศกาลดังกล่าวนี้ เห็นได้ว่าดนตรีไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเฉพาะด้านการให้ความบันเทิงเท่านั้น แต่หากพิจารณาต่อไปจะพบว่ายังมีนัยแฝงของบทบาทและหน้าที่ของดนตรีนอกเหนือจากความบันเทิงอีกหลายประการด้วยกัน เช่น การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างคนต่างกลุ่ม ต่างถิ่น และต่างวัย เพราะในกระบวนการบรรเลงดนตรีนั้นจะต้องมีการเตรียมการทั้งวางตำแหน่งนักดนตรี การฝึกซ้อมร่วมกัน การจัดหาครูอาจารย์หรือผู้มีประสบการณ์มาถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับนักดนตรีรุ่นใหม่ๆ โดยมีผู้คนหลากหลายวัยเข้ามาเกี่ยวข้อง บรรเลงดนตรีร่วมกันนั้นก็ยังมีหลากหลายลักษณะที่ต้องทำความเข้าใจเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกัน และการบรรเลงต้องมาฝึกซ้อมร่วมกันเป็นระยะเวลานาน ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้เกิดความผูกพัน ความคุ้นเคย และความรักความสามัคคี และก่อกำเนิดเป็นบ่อเกิดของความเข้มแข็งของชุมชนจากการมีปฏิสัมพันธ์ต่างๆ เหล่านี้ร่วมกันตามไปด้วย

ท่ามกลางสภาวะที่ประเทศญี่ปุ่นมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เข้ามาผ่านจากกลุ่มคนต่างๆ ทั่วโลกที่เข้ามาอาศัยในประเทศญี่ปุ่น ไม่ว่าจะมาเพียงชั่วคราวหรือมาพักอาศัยในระยะเวลายาวนาน ไม่ว่าจะเข้ามาเพื่อการท่องเที่ยว เพื่อการศึกษา การประกอบอาชีพ หรือเข้ามาประกอบธุรกิจในประเทศญี่ปุ่น ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายถ่ายเทและการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกันทั้งสิ้น โดยเฉพาะวัฒนธรรมจากชาติตะวันตกที่ได้เข้ามามีบทบาทในเกือบทุกภูมิภาคทั่วโลก ซึ่งกระแสวัฒนธรรมทางด้านดนตรีโดยทั่วไปก็เป็นส่วนหนึ่งที่ถูกอิทธิพลเป็นดนตรีตะวันตกเข้ามาครอบงำ และมีอิทธิพลเหนือบทบาทดนตรีประจำชาติของหลายๆ ประเทศรวมถึงญี่ปุ่นด้วย แต่การที่ชาวญี่ปุ่นทั้งเยาวชนคนรุ่นใหม่และคนรุ่นเก่าได้กลับมารวมงานเทศกาลอะซะกุสะคั่นงด้วยกัน โดยเฉพาะเยาวชนที่ต้องผจญกับทางด้านดนตรีจากการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ก็ทำให้เกิดการซึมซับความเป็นดนตรีพื้นเมืองของท้องถิ่นหรือดนตรีดั้งเดิมของตนเองไปด้วย แม้ว่าเมื่อเทียบจำนวนเยาวชนที่มีโอกาสสัมผัสกับดนตรีในเทศกาลดังกล่าวนี้กับเยาวชนทั้งประเทศแล้ว เยาวชนที่มีโอกาสเข้าร่วมในเทศกาลนี้อาจจะยังมีจำนวนน้อยกว่ากลุ่มคนที่ไม่ได้สัมผัสดนตรีดั้งเดิมแบบนี้อยู่เป็นจำนวนมากก็ตาม แต่อย่างน้อยเยาวชนกลุ่มเล็กๆ นี้ก็จะเป็นส่วนสำคัญในการเป็นต้นแบบในการสร้างกลุ่มที่เป็นผู้สืบทอดและชี้นำให้กับเยาวชนหรือกลุ่มคนรุ่นต่อไป ให้เข้าใจอัตลักษณ์ทางสังคม ความเชื่อ ความศรัทธา คุณค่าของดนตรี และความสำนึกรักในบ้านเกิดของตนเอง โดยผ่านกระบวนการสืบทอดและทำซ้ำในลักษณะนี้ไปเป็นประจำทุกปี และและคงจะยากที่จะทำให้นิยามแบบฉบับดั้งเดิมของญี่ปุ่นลักษณะนี้สูญหายไปจากวัฒนธรรมของอะซะกุสะ ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงและผสม

ผสานระหว่างกันของวัฒนธรรมที่หลากหลาย ที่เริ่มมีการถ่ายเทระหว่างกันในแทบทุกสังคมรวมถึงสังคมชาวญี่ปุ่นด้วย

นอกจากนี้จากการวิเคราะห์รูปแบบดนตรีในรสนักดนตรีของเทศกาลชวอนแฮและรสนักของอะซะกุสะยังพบว่า มีการเตรียมการต่างๆ ที่น่าสนใจไว้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการเตรียมการของนักดนตรีสำรองที่อาจจะต้องบรรเลงผลัดเปลี่ยนกับนักดนตรีอีกชุดหนึ่งที่ต้องบรรเลงเป็นระยะเวลานาน ซึ่งถือได้ว่าเป็นภาพสะท้อนการเตรียมความพร้อมในการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นหรืออาจเรียกว่าเป็น “การมองและแก้ปัญหาในอนาคต” ในแบบญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดีเช่นกัน ซึ่งนับเป็นการสะท้อนวิธีคิดแบบญี่ปุ่นที่ผ่านเรื่องราวต่างๆ ทางวัฒนธรรมทางด้านดนตรีในเทศกาลชวอนแฮและรสนักนี้ได้เป็นอย่างดีอีกมุมมองหนึ่ง เพราะหากจะต้องหยุดบรรเลงแล้วให้นักดนตรีเปลี่ยนหน้าที่การบรรเลงกันโดยที่ต้องหยุดการบรรเลงหรือการบรรเลงต้องสะดุดลงแล้วก็จะเกิดความไม่กลมกลืนและไม่ไพเราะเกิดขึ้นได้กับกระบวนการดำเนินงานทั้งระบบ

จะสังเกตได้ว่าวิถีชีวิตในมุมมองต่างๆ ของญี่ปุ่นนั้นทุกอย่างมีกระบวนการและวิธีการทำงานที่เป็นระบบ คำนึงถึงผลเสียและผลดีต่างๆ ที่จะตามมา และยังสอดแทรกวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านั้นไว้ในกระบวนการอีกด้วย ที่น่าสนใจคือการแก้ปัญหาหรือการมองเผื่ออนาคตนั้นถูกวางระบบไว้ให้กลมกลืนกับวิถีที่เป็นไปอย่างเรียบง่าย โดยที่ไม่ทำให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งหรือรอยต่อที่สะดุดด้วยเช่นกัน ซึ่งวิธีการดังกล่าวหากเราสามารถนำมาปรับใช้กับวิธีการทำงาน การดำรงชีวิต หรือวิธีคิดในเรื่องอื่นๆ ก็น่าจะส่งผลดีต่อกระบวนการทำงานต่างๆ ได้เป็นอย่างดีไม่น้อย

เอกสารอ้างอิง (References)

- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2544). ดนตรีเอเซียตะวันออก. ขอนแก่น : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นภดล ทิพย์รัตน์. (2550). กางาคู : ดนตรีในราชสำนักญี่ปุ่น (ตอนที่ 1) เพลงดนตรี, 12(11), 29-35.
- นภดล ทิพย์รัตน์. (2550). กางาคู : ดนตรีในราชสำนักญี่ปุ่น (ตอนที่ 2) เพลงดนตรี, 12(12), 29-34.
- ดวงใจ อมาตยกุล. (2533). ดนตรีตะวันออก. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พวงนิล คำปิงสุ. (แปล). (2549). ญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หน้าต่างสู่โลกกว้าง.
- ไอกาวา ทสึโมโตะ และ คณะ. (แต่ง). ปราณี จงสุจริตธรรม ผกาทิพย์ สกุลครู และ คณะ. (แปล). (2549). ญี่ปุ่น 360 องศา. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทยญี่ปุ่น.
- ฮัตโตริ ยูกิโอะ อชิตะ ฮิโรมิ ยามาโมโตะ เซอิจิโร. (แต่ง). กิ่งดาว ไตรยสุนันท์. (แปล). (2554). เรียกแบบญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภาษาและวัฒนธรรม สสท.
- Gagaku Music Society of Tenri University. (2006). Introduction of Gagaku and Gagaku Instruments. Tokyo.
- Kishibe Shigeo. (1984). The Traditional Music of Japan. Tokyo: Ongaku No Tomo Sha.
- Stanley Sadie. (1980). The New Grove Dictionary of Music and Musicians. London: Macmillan Publishers Limited.
- William P. Malm. (1959). Traditional Japanese Music and Musical Instruments. New York: Kodancho Europe.

